

Elias Lönnrot ja Kanteletar

Syntymän 175-vuotispäiväksi

Elias Lönnrot (1802—1884) on maineikkaimpia ja suurimpia nimiä Suomessa. Paikkarintorppa Sammatissa, jossa Lönnrot syntyi, on jo ajat sitten ollut jokaiselle suomalaiselle tunnettu kansallinen pyhiinvaelluspaikka. Syy Suomen kansan erikoissuhtautumiseen Lönnrotiin on ennen kaikkea siinä, että hänen toimintansa oli niin kansanomaista, hengeltään todella yleiskansallista. Lönnrot oli kansan keskuudesta lähtöisin ja omistanut elämänsä kansan kulttuurille sekä sen kokoaamiselle. Sellaisena hän onkin jäänyt kansan muistiin. Jo Lönnrotin aikalaiset pitivät hänen aikaansaannoksiaan kansallisena urotyönä, eikä aika ole muuttanut tätä arviota.

Jakob Grot, silloinen Helsingin yliopiston Venäjän kirjallisuuden professori, joka oli Kalevalan kokoojan ja laatijan hyvä tuttava ja oli hänen kanssaan säännöllisessä kirjeenvaihdossa, on ilmeikkäästi kuvannut Lönnrotin ulkomuodon, hänen luonteensa, pukeutumisensa, tottumuksensa ja käyttäytymistapansa. Pietarin yliopiston rehtori ja Sovremennik-aikakauslehdien toimittaja Pjotr Pletnev kiinnostui erikoisesti Lönnrotiin Grotin kautta, jonka artikkeleita Suomen kulttuurista oli ilmestynyt mainitussa aikakauslehdessä. Kirjeessään Pletneville Grot kuvaa seuraavalla tavalla vaikutelmansa, jonka hän oli saanut tavatessaan ensi kerran Lönnrotin kesäkuussa 1840. »Hän otti meidät ystävällisesti vastaan. Edessämme oli keskikokoinen, tulusilmäinen mies, huulillaan hyväntahtoinen hymy, kasvot auringon paahtamat, liikkeet kömpelöt, eivät maailmanmiehen. Lönnrotilla oli yllään karkea pitkä tummansininen verkatakki, mutta hänen käyttäytymisensä ja puheensa oli niin luonnollista ja korutonta, että kiinnyin häneen heti kaikesta sydämestäni. Hän ei näytä aavistavankaan, että hänellä

olisi mitään ansioita, vaan juttelee jokaisen muun olevan itseään korkeammalla». Kehottaessaan Grotia kirjoittamaan Lönnrotin elämäkerran Pletnev nimittää tätä ihastuneesti »pohjolan Plutarkhokseksi» ja »Tacituksen kynän arvoiseksi sankariksi».

Lönnrot syntyi kyläräätälin perheessä. Hänen isänsä joka oli sekä torppari että käsityöläinen kuului sosiaaliseen välikerrokseen. Mutta niin kuin suomalainen sananlasku sanoo: viisi virkaa, kuusi nälkää. Ei enempää käsityö kuin torpan maatilkkukaan kyenneet turvaamaan perheelle riittävää toimeentuloa. Lönnrot kasvoi puutteessa ja köyhyydessä, nälkä oli hänen lapsuutensa ensimmäisiä muistoja. Koko hänen elämänsä on vakuuttava esimerkki siitä, miten vaikeaa kansan ihmisen oli raivata itselleen tie sivistykseen. Lönnrotin elämäkerran kirjoittajat ovat todenneet, ettei ennen häntä eikä monia vuosikymmeniä myöhemminkään hänen kotoisesta Sammatin kunnastaan ollut kukaan päässyt yliopistoon asti. Lönnrotia onnistui niin kuin sanotaan, mutta enemmän kuin onnea hänen oli kiittäminen uutteruuttaan ja harvinaista sitkeyttään.

Kouluun Lönnrot joutui verrattain myöhään, kaksitoistavuotiaana. Eräänlaisena korvauksena oli varhain herännyt lukuhalu. Hän opiskeli ruotsalaisessa koulussa ensin Tammisaarella, sitten Turussa ja Porvoossa, mutta jo neljän vuoden kuluttua hänen oli jätettävä opinnot ja tartuttava neuulaan ja saksiiin. Kyläräätälit työskentelivät siihen aikaan tilaajan talossa ja viettivät kiertolaiselämää. Jatkaessaan opiskelua itsenäisesti hän hankki elustaan kierrellen laulamassa tähtipoikana, harjoitti teininkäyntiä, oli apteekkioppi-laana ja myöhemmin, yliopisto-opintojen aikana toimi kotiopettajana. Kaikki tämä kartutti nuoren Lönnrotin elämäkokemus-

ta, joka sitten oli varsin tarpeen hänen runonkeruumatkoilla ja kansan laulumailla kierrellessään.

Yliopistossa Lönnrot luki ensin kielitiedettä ja sitten lääketiedettä. Vuonna 1833 hän saa piirilääkärin toimen pienessä Kajaanin kaupungissa, jossa kuluivatkin kaksikymmentä seuraavaa vuotta hänen elämästään. Kajaani oli siihen aikaan pikeminkin vain nimeltään kaupunki, itse asiassa se oli viheliäinen muista kulttuuri-keskuksista tietömielinen taivalten eristämä kyläpahanen, jossa ei ollut täyttä neljää sataa asukasta. Kirjeissään Lönnrot ei ilmaise vähäisintäkään ihastusta asuinpaikkansa suhteen. Itse kaupunki oli kurja ja kurjia olivat ympäristökylät. Väestö näki usein nälkää ja tuon tuostakin raivosivat kulkutaudit, jotka veivät paljon ihmisiä. Lönnrotin astuttua lääkärintoimeen hän näki katovuoden 1832 seuraukset, kauhean nälänhädän, joka sälytti laajan toimipiirin ainoan lääkärin harteille hirveän määrän huolia. Lönnrot kuvasi tätä kirjeissään: »Täällä minun on yksin hoidettava useita satoja, ellei tuhansia sairaita, jotka ovat hajallaan kolmattakymmenen penikulman laajuksella alalla. Mutta asia ei olisi paljon autettavissa, vaikka satoja lääkäreitä olisi saatavilla, sillä täkäläiset sairaudet ovat osaksi pilaantuneen ravinnon, osaksi nälän aiheuttamia, ja missä näitä syitä ei voida kumota, ei voida kumota seurauksiakaan.» Sitten Lönnrot sairastui lavantautiin, Helsingissä hänen tuttaviansa keskuudessa levisi huhu, että Lönnrot oli

kuollut. Hänen muistolleen ehdittiin kirjoittaa jo sururunokin. Huhujen johdosta Lönnrot kirjoitti hänelle ominaisella huumorintajulla: »Jos saan uskoa suomalaista sananlaskua 'Kuuluu rikkaan tauti vaan ei köyhän kuolemakaan', niin pitäisi minun olla ainakin miljonääri, jotta se toteutena pysyisi.»

Lääkärintoimensa ohella Lönnrot esiintyi kansanvalistajana sanan varsinaisessa mielessä. Hän julkaisi sanomalehdissä artikkeleja kerätäkseen varoja nälkäänäkeville ja suomensi nopeasti kirjusen Hyväntahtoisia Neuvoja Katovuosina (1834), kirjoitti ja julkaisi 1839 varta vasten talonpojille tarkoitettua lääkitäntäiden oppaan Suomalaisen Talonpojan Koti-Lääkäri. Yhteistyönä J. F. Cajanin kanssa Lönnrot julkaisi samana vuonna Suomen historian (Suomen historia, koetteeksi kerrottu lyhykäisessä järjestyksessä) ja vuoden kuluttua yhdessä Kustaa Tickienin kanssa Venäjän historian (Venäjän historia, lyhykäisesti kerrottuna, 1840). 1860-luvulla Lönnrotilta ilmestyi vielä kaksi kirjaa: Flora Fennica (Suomen kasvisto), 1860 ja Lainopillinen Käsikirja yhteiseksi sivistykseksi, 1863. Kaikki nämä olivat tavallaan ensimmäisiä kansalle kirjoitettuja suomenkielisiä julkaisuja, joilla oli aivan ilmeinen valistuksellinen tarkoitus. Samalla tällaisten kirjojen, kirjasten ja artikkelien kautta suomen kieli valtasi piiriinsä yhä uusia tiedon alueita, otti ensimmäisiä askeleita kehittyäkseen nykyaikaiseksi kulttuurikieleksi. Oli luonnollista että kielellisessä ja terminologisessa suhteessa Lönnrot esiintyi näissä julkaisuissa monessa suhteessa edelläkävijänä. Hän toi kirjakielen satoja uusia sanoja ja osoitti sillä omaavansa aivan poikkeuksellisen kielivaiston. Suurin osa Lönnrotin tuomista sanoista ja sanamuodosteista on jäänyt pysyvään käyttöön.

Tärkeä merkitys sekä sivistykselliseltä ja valistukselliselta että kirjakielen kehittämisen kannalta oli Lönnrotin perustamalla Mehiläinen-nimisellä kuukausijulkaisulla, joka ilmestyi vuosina 1836—1837 ja 1839—1840. Aikakauslehti oli kooltaan pieni käsittäen vain kaksi kahdeksanlehtistä arkkia. Lehden sisältö koostui kansanrunoudesta ja kansanomaisista artikkeleista historian, maantiedon, lääketieteen, lastenhoidon ym. tiedon aloilta. Monipuolisessa kansanrunouden osastossa Lönnrot julkaisi eri maakunnista kerättyjä runonäytteitä, Vienan-Karjala oli luonnollisesti kuitenkin runsaimmin edustettuna. Lönnrot julkaisi mielellään myös tunnettujen rahvaan runoilijoiden tuotteita, kos-

ka ne sekä kieleltään että mieleltään olivat suomalaisempia kuin herrasrunoilijoiden». Yksi tällaisista runoilijoista oli Paa-vo Korhonen, jonka Lönnrot oli tavannut jo vuonna 1828. Myöhemmin hän laati Korhosen runoista kokoelman ja kirjoitti siihen alkulauseen (kirja ilmestyi 1848).

Suomalaisten aikakausjulkaisujen joukossa Mehiläinen oli uusi ilmiö siinä mielessä, että Lönnrot piti tässä julkaisussa lähtökohanaan ennen kaikkea kirjakielen yleiskansallista tehtävää. Murteiden taitelun aikana, kun kirjakielen yhteisiä normeja ei ollut vielä kehitetty, suomalaisissa lehdissä tuntuivat voimakkaina eri maakuntien murre-eroavuudet. Muuten, kun Lönnrot ryhtyi julkaisemaan aikakauslehteään, häntä neuvottiin toimittamaan se savon murteella, koska se oli muka kauniimpaa ja runollisempaa (savon murteella oli säilynyt suhteellisen runsas kansanrunous). Mutta Lönnrot ei suostunut julkaisemaan lehteään murteella, sillä hänen tarkoituksenaan oli sellaisen kirjakielen normien vakiinnuttaminen, joka olisi kaikille suomalaisille ymmärrettävä. Ja kuten Väinö Kaukonen kirjoittaa, oli Lönnrotin aikakauslehdellä avainasema suomen kirjakielen uudistamisessa ja vakiinnuttamisessa. Lönnrot oli arvostelijoitaan ja neuvonantajiaan kaukonäköisempi. »Lehden lyhyenä ilmestymisaikana ei oikeastaan kukaan ollut sen kielenkäyttöön ja oikeinkirjoitukseen tyytyväinen, mutta myöhemmät sukupolvet ymmärtävät sen suomea paremmin kuin muiden samanaikaisten painotusten.»

Yleiskielen periaate oli Lönnrotille varsin tärkeä myös kansanrunoutta julkaisessa (se kun esiintyi aina kansan suussa murteellisena). Tämä periaate ilmeni jo siinä miten Lönnrot kirjoitti runot muistiin. Nykytieteen vaatimuksien kannalta Lönnrotin tekemät kansanrunouden muistiinmerkinnät eivät ole kaikessa suhteessa tyydyttäviä. Asianhaarat pakottivat kirjoittamaan nopeasti (esimerkiksi keväällä 1834 Vienan-Karjalaan tekemällään matkalla hän yhtenätoista päivänä kirjoitti muistiin neljätoista tuhatta säettä), ja tällainen pikakirjoitus oli mahdollinen vain erikoista lyhennemerkintää käyttämällä. Lönnrotin muistiinmerkinnät eivät ilmaise runojen kaikkia murre- ja muita erikoisuuksia eikä niissä ole tietoja runonlaulajista (myöhemmät tutkijat ovat suurimalta osaltaan koonneet nämä tiedot Lönnrotin päiväkirjoista ja kirjeistä). Kysymys ei kuitenkaan ollut vain asianhaaroista ja puutteellisesta muistiinmerkintätekniikasta, eikä edes kansanrunoustieteen silloisesta

tilasta, vaan Lönnrot antoi ensisijaisen merkityksen yleiskansallisille kulttuuritehtäville, joiden rinnalla kielitieteelliset hienoudet jäivät toiselle sijalle. Jo 1829 Lönnrot arvostellessaan Topelius-vanhemman kansanrunokokoelmaa piti lähtökohanaan yleiskansallista kieltä ja kansanrunouden yleiskansallista merkitystä, puolusti niiden kansanrunotekstien järjestyksestä kielellistä yhdenmukaistamista, jotka olivat tarkoitetut yleiseen eivätkä erikoiseen tieteelliseen käyttöön. Lönnrot kirjoitti, että vaikka kielimies joka tutkii suomen kielen murteita voikin monessa suhteessa olla tällaista kielen yhdenmukaistamista vastaan, on murteentutkijan muistettava, että »runot eivät ole hänen yksityisasiansa. Niitä on pidettävä pyhänä perintönä, jotka kanteleen ohella olemme saaneet esi-isiltämme perinnöksi. Tältä kannalta katsoen ne on mikäli mahdollista tehtävä yleisesti käsitettäväksi; on pyrittävä saattamaan ne sellaisiksi, että koko kansakunta voi niitä lukea, mikä ei suinkaan tapahdu, jos tavoitellaan vähäisiä murre-eroavaisuuksia.»

Jo ennen muuttamistaan Kajaaniin Lönnrot ehti julkaista neljä viikkoa käsitetävän kansanrunokokoelman, jonka nimenä oli Kantele taikka Suomen Kansan sekä Vanhoja että Nykyempiä Runoja ja Lauluja, 1829—1831. Ensimmäisinä lääkärin toiminnan vuosina kun Kajaanissa ja sen ympäristössä raivosivat kulkutaudit, Lönnrot saattoi löytää aikaa kirjallisille ja kansanrunousharrastuksilleen poikkeuksellisen utteruutensa ansiosta. Kirjeissään hän toisinaan valitti, että hän on joutunut käyttämään kynää vain reseptien kirjoittamiseen. Ja siitä huolimatta hän valmisti Kajaanissa sekä Kalevalan että Kanteletaren (ja ennen niitä vielä Alku-Kalevalan, joka jäi käsikirjoitukseksi ja julkaistiin vasta hänen kuolemansa jälkeen tieteellisessä tarkoituksessa). Vuonna 1844 Lönnrotille myönnettiin virkavapaus viideksi vuodeksi, jonka hän käytti pääasiassa Kalevalan toisen painoksen valmisteluun. Vuoden 1853 lopulla hän sai nimityksen suomen kielen ja kirjallisuuden professoriksi yliopistoon ja muutti perheineen Kajaanista Helsinkiin. Vihdoinkin hänestä tuli kielimies ei ainoastaan kutsumuksensa vaan myös asemansa puolesta.

Lönnrotin elämäntyöksi muodostui Kalevala. Kymmenille kielille käännettynä se on eniten tunnettu sivistyneessä maailmassa.

Yleismaailmallisen maineen saavuttaneen Kalevalan varjoon on jäänyt Suomen

rajojen ulkopuolella vähemmän tunnettu Lönnrotin toinen kirja — kansanlyriikkaa sisältävä kokolema Kanteletar. Suomen kirjallisuuden kehityksessä tämä kirja on kuitenkin näytellyt valtavaa osaa. Pysähtykäämme tarkastelemaan sitä yksityiskohdaisemmin, etenkin Lönnrotin kirjoittamaa alkulauseetta, joka sisältää paljon kiinnostavia ajatuksia kansanlyriikasta.

Kansanrunouden kerääjänä ja julkaisijana Lönnrotilla oli omat esteettiset katsomuksensa kirjallisuuslajien suhteen. Hän antoi varsin suuren arvon eepisille lauluille ja piti niiden julkaisemista ensivuoroisena velvollisuutenaan, mutta sisimmässään hän oli enemmän lyyrikko. Aikakauden romanttisten katsomusten vallitessa epikka oli tärkeä kansallishistoriallisessa mielessä, mutta esteettisesti lyriikka oli Lönnrotille läheisempi. Hänen alkulauseistaan ja kirjeistään voidaan löytää siihen suoranaisia todisteita. Lönnrotin kirjeessä H. Brockhausille on esimerkiksi seuraava luonteenomainen lause: »Palatakseni varsinaiseen kansanrunouteen, niin esiintyy se mielestäni viehättävimpänä lyriikassa eli siinä lajissa, jota mainittu Kanteletar edustaa.»

Kolmena osana vuosina 1840 ja 1841 ilmestynyt Kanteletar sisältää varsinaisten lyyristen laulujen rinnalla myös legendarunoja ja balladeja. Aineisto on luokiteltu epäyhtenäisten periaatteiden mukaan, on naisten ja miesten lauluja, hää- ja työlauluja sekä metsänkävijäin ja paimenlauluja. Tekstikriittisessä mielessä Kanteletar sisältää välittömästi kansanlauluja siinä muodossaan kuin ne oli muistiin kirjoitettu laulajilta ja sellaisia, joita Lönnrot oli muokkailut yhdistämällä kansanrunouden eri jatkelmia toisiinsa.

Lönnrotin kirjoittamassa Kantelettaren esipuheessa on täydellisimmän esitetty hänen esteettiset katsomuksensa. Se on tunnustettu mallikelpoiseksi myös tyyliillisesti sen ajan kirjakielen kannalta.

Lönnrot tarkasteli Kantelettareen sisältäviä kalevalamittaista kansanlyriikkaa rinnastettuna, ensiksikin ei-kalevalaiseen uuteen kansanlyriikkaan (kaksikymmentä neljä »uuden laulun» näytettä on esitetty alkulauseessa) ja toiseksi taidelyriikkaan. Niin kansanlyriikalla kuin taidelyriikalla on Lönnrotin mielestä omat ansio puolensa. Hän koetti olla objektiivinen, mutta hänen kansanrunoudentutkijan innostuksensa antoi siltäkin itsestään tietää. Kiinnostus kansanrunouteen oli siihen aikaan melko yleistä, ja varsin laajalle levinneiden katsomusten vaikutuksesta ei Lönnrotkaan voinut alkulauseessa välttyä asetta-

masta kansanrunoutta taidekirjallisuuden vastakohtaksi, mikä herättikin Snellmanissa vastaväitteitä. Kriittikkona Snellman asetti tärkeimmäksi tehtäväkseen Suomen kirjallisuuden kehittämisen, sen jälkeensä jääneisyyden voittamisen, sen suuntaamisen yhteiskuntaelämän ajankohtaisiin ongelmiin ja yhteiskuntakriittisten katsomusten juurruttamiseen siihen. Oli luonnollista että pieninkin näiden ensivuoroisten tehtävien väheksyminen, niiden jättäminen huomioon ottamatta, ilmenipä se missä muodossa tahansa, herätti Snellmanissa vastaväitteitä. Lönnrot puhui myös Kantelettaren alkulauseessa Suomen kirjallisuuden jälkeensä jääneisyydestä etumaisten maiden kirjallisuuksiin verrattuna, mutta hän ei ollut taipuvainen antamaan tälle tosiasialle erikoista merkitystä ja vieläpä tähdensi, ettei suomalaisilla ole muka syytä levottomuuteen, koska heillä on rikas kansanrunous. Snellman ei tietenkään voinut tätä hyväksyä ja siitä heidän erimielisyytensä.

Lönnrot antoi esteettisesti suuren arvon kalevalaiselle kansanlyriikalle. Sen rikkaus ei ollut laulujen määrässä, vaan niiden taiteellisessa aitoudessa. Taideronous voittaa Lönnrotin mielestä määrällään, mutta kansanlaulu lumooa tunteittensa voimalla ja luonnollisuudellaan. Se syntyy välittömästi elämyksistä, tahattomasti ja koruttomasti, silloin kun »oppineitten runous» (näin Lönnrot nimitti taideronoutta) on ajattelemalla tehty; runoilija **tekee** runoja, kansassa laulu **syntyy**.

Nämä Lönnrotin lausumat »oppineitten runojen» moitteet saavat selityksensä myös silloisesta suomalaisen kirjallisuuden tilasta, jossa valistuskauden järkeen vetoava opetusrunous oli melkein päällitsevana (Juteini, Gottlund ja talonpoikaisrunoilijat). Tältä kannalta oli varsin oikeutettua se, että Lönnrot tähdensi lyriikalle ominaista tunteiden välittömyyttä, luonnollisuutta. Kansanlyriikka antoi reaalisen opetuksen taidelyriikalle, jonka se myöhemmin vähitellen ja menestyksellisesti omaksuikin. Tässä mielessä Kantelettaren merkitys on valtava ja verraton. Kansanlyriikan vaikutus on erittäin tuntuva esimerkiksi J. H. Erkon ja Eino Leinon tuotannossa, ja ilmenee sen vaikutus myös monien nykyisten suomalaisten runoilijoiden tuotteissa.

Puhuessaan siitä miten »uudet laulut» syrjäyttävät muinaista kalevalaista lyriikkaa Lönnrot selitti tämän »herrasväen kulttuurin» kielteiseksi vaikutukseksi ja kansan elämän olosuhteiden muuttumisesta johtuneeksi. Lönnrotin mielestä »uudet

laulut» esteettisessä mielessä eivät vetäneet vertoja vanhoille runoilille. Ne olivat paljon huonompia sekä tekstinsä että kielen ja runokuviansa puolesta. Mutta sitä vastoin ne viehättivät melodisella uutuuksellaan, »muotonsa moninaisuudella», Lönnrotin kirjoitti. Lönnrot kiinnitti tähän erikoista huomiota Kantelettaren alkulauseessa ja esitti monia teräviä ajatuksia.

Puolustaessaan vanhan kansanlyriikan taiteellista paremmuutta Lönnrot piti lähtökohtanaan sitä, että sanan ja sävelen on oltava yhdessä, ne eivät voi syrjäyttää toinen toistaan, sillä runot »ovat mielen äänellisiä kuvauksia, ajatusten sanallisia muodostumisia». Sanan ja sävelen välinen yhteys rikkoutui uudella ajalla, »uusissa lauluissa». Sitä paitsi sanan ja sävelen yhtenäisyydellä (jota täytyy erikoisesti korostaa, sillä tutkijat eivät tavallisesti kiinnittä tähän huomiota) Lönnrot ei tarkoittanut sitä niiden tavallista normatiivista keskinäistä riippuvuutta ja yhdenmukaisuutta, jota yleensä mikä hyvä laulu tahansa vaatii, vaan sitä muinaista synkretismia, jolloin kansanlaululla ei ollut vielä erikseen sanallista »tekstiä» sinänsä, koska laulu ei silloin vielä jakautunut sanoiksi ja säveleksi, runoudeksi ja musiikiksi. Tällä Lönnrotin ajatuksella on rikas ja merkittävä historiallinen sisältö. Tätä ajatusta historiallisesti kehitellen Lönnrot kirjoitti alkulauseessa: »Tästä yhteydestä ovat nykyisaikoina kuitenkin sana ja nuotti erinneet ja edellinen jäänyt oppineitten runoteelmissä melkein itsevaltiaaksi» (ts. runous muuttunut yksinkertaisesti »tekstiksi»), ja sävel on yksipuolisesti vallitsevana »nykyisissä kansan lauluissa» (jotka Lönnrotin mielestä ovat »kehnompia laadustaan, ei ainoastaan kielen vuoksi, vaan muunki laulusomuutensa»). Tämän johdosta Lönnrot kirjoitti: »Sana ja nuotti, alusta sisäriä, nyt useinki kaipaavat toistansa ja itkevät yksinäisyydestänsä, sanoen:

*Kaks oli meitä kaunokaista,
emon tuomoa tytärtä,
vanhemman varustamata,
kaksi siivoa sisarta.
Käsikkähä me kävimmä,
sormikkaha me sovimm,
kilpoa kiven etehen,
rinnan riihuonehesen.
Pois on mennyt meistä toinen,
toinen suuresti surevi,
itkevi ikänsä kaiken,
ajan kaiken kaihoavi.»*

Puhuessaan Kantelettaren alkulauseessa kansanlyriikan syvällisyydestä Lönnrot

tähdensi samalla sen luonnollisuutta ja yksinkertaisuutta. Kansanlauluista on turha etsiä abstraktisia aiheita ja materiaita. Mutta se oli harvinaisen sydämellistä taidetta. Lönnrot pani merkille että kansanlyriikka on surunvoittoista. Ja vaikka niissä on iloisia, hauskojakin lauluja, niin kuitenkin useimmin niissä lauletaan orpoudesta, yksinäisyyden tuottamasta ikävästä ja rasittavasta työstä. Lönnrot toi esimerkkinä laulun, jossa tyttö kuvailee surkeuttansa sanoen olevan itsellään »paian päivistä pahoista, huivit **huolen kankahasta**», ja lisäsi, että tällaisista sydämenhuolista on suurin osa kokoelman lyyrisistä lauluista kudottu.

Luonteenomaista Lönnrotin kansanlyriikkaa koskeville käsityksille on sen sisällön kollektiivisen suuntauksen ja kansan psykologian kollektiivisuuden korostaminen. Lauluissa lauletaan usein yksinäisyydestä, joten näyttäisi mitä kollektiivisuutta tämä on. Mutta juuri siksi Lönnrotin mielestä kansanlauluissa niin usein valitetaan yksinäisyyttä, kun kansan ihmiselle on yksinäisyys luonnostaan vierasta, Lönnrot kirjoitti että ihminen on kaivannut aina kanssakäymistä ja seuraa, ja kun elinolojen pakosta joutui olemaan yksin, hän pyrki kanssakäymiseen »lintuin, kalain ja muiden elävain, puiden ja kukkien, kivien ja kantojen, järvien ja jokien, lampien ja muiden senlaisten olentojen kanssa». Näistä löydettiin ikävässä seuraa ja siksi niistä kansanlauluissa usein laulettiin.

Puolustaessaan lyyrisiä kansanlauluja uskonlahkoilta — pietisteiltä, jotka ankarassa askeettisuudessaan torjuivat niiden maallisen sisällön, Lönnrot piti alkulauseessa tiukasti kiinni ajatuksesta, että kansanlauluperinteellä on ensiasteinen merkitys taiderunouden kehittymiselle. Eikä tämä ollut vain yksinkertaisesti vanhojen laulujen ja kansan vanhojen elämäntapojen konservoimisen halua. Lönnrot tosin jonkin verran ihannoii muinaista kansanelämää kun kirjoitti, että »entinen yksinkertaisuus tavoissa ja elämässä» häviää vuosi vuodelta ja vaihtuu ulkonaiseen, silmään pistävään koreuteen, että »vanhanaikaiset vahvat ja lämpimät, harmajat taikka valkiat sarkakauhtanat» vaihdetaan uusiin kehnotekoiisiin takkeihin, »honkalet, lujat, maalaamattomat seinät punaisiin, ohuihin ja kylmiin kyhäksiin», »mustat, savuttuneet kanteleet» koreisiin, kiiltäviin viuluihin. Mutta samalla Lönnrot (ja tässä hän perinjuurin eroaa patriarkallisuuden varauksettomista kannattajista) ymmärsi, että historian kulku on

peruuttamaton ja sen vastustaminen on mieleltöntä. Hän ei kuitenkaan omien sanojensa mukaan haluaisi kuulua niiden joukkoon, jotka eivät ymmärtäisi omaa aikaansa, vaan katselisivat karsaasti kaikkea sitä mikä ei muistuta mennyttä. »Kullaki ajalla on oma luontonsa, elämänsä ja muu olentonsa, eikä entistä aikaa saada takaisin kääntymään, jos kuinka korkeista vedettäisi. Tätä emme kuitenkaan sano nykyisten aikain ylistykseksi entisten suhteen, vaan ainoasti niiden vuoksi, jotka aina surevat entisen kuusen maahan kaatumista, eivätkä arvaa, että vesasta voipi uusi puu yletä, jos ei sitä jalkoihin talleta.»

Niin kovin kuin Lönnrot olikin kiintynyt vanhoihin lauluihin oli hänellä huoli uuden runouden kasvusta, jonka piti ver-soa kotoisen kansanrunouden maaperästä. Hän kirjoitti että vanha laulu on jo ikänsä elänyt, mutta hän toivoisi, että »**uusi laulu** perustettaisi **vanhan laulun** kulmakiville, vaikkemme sentähden katso sopivaksi, että koko rakennus tulisi sen entisen pian raukeavan, piakkoim jo rauenneen, mukaiseksi». Lönnrot oli sitä mieltä, että todella uuden kansan kirjallisuuden luomista ei Suomessa vielä silloin ollut aloitettu. Tätä hänen mielestään todistavat mm. ne monet kansaa varten julkaistavat »moninaiset sekä mielettömät että kielettömät, niin hengelliset kuin maalliset arkiviisut, joita vuosi vuodelta joukottain ilmautuu maahan». Toisena todisteena Lönnrot piti sitä, että »oppineitten tekemät runot ja laulut» eivät ole tulleet käytäntöön ja kansan omaksi niin erottamattomasti kuin varsinaiset kansanlaulut. Ja syy siihen että kansa joka piti laulusta ei ilmaissut mainittavasti kiintymystä »oppineitten runoihin ja lauluihin» oli Lönnrotin mielestä etsittävä näistä runoista itsestään, siitä ettei niillä ollut läheistä yhteyttä kansan lauluperinteeseen. Tämä kirjallisuuden aitouden ja kansanomaisuuden kriteeri on hyvin kuvaavaa Lönnrotille. Hänen esteettiselle ajattelulle on ominaista syvälinen demokraattisuus, taide oli hänelle olemassa sikäli, mikäli se oli olemassa kansaa varten ja kuului elimellisesti kansan tajuntaan. Ja vaikka kansanomaisuuden ongelma ei silloisessa Suomen

kirjallisuudessa rajoittunutkaan sen yhteyksiin kansanrunouden kanssa, vaan sillä oli muitakin näkökohtia, tärkeää oli mm. voittaa kirjallisuudessa patriarkaalitalonpoikaisen maailmankatsomuksen takapajuisten puolten ihannointi, josta Snellman useasti kirjoitti. Lönnrot oli kuitenkin perusväittämässään oikeassa: kirjallisuus voi menestyksellisesti kehittyä vain siinä tapauksessa, että sen pysyvänä huomion kohteena on kansanrunous, kansan kieli ja kansan elämä.

Kalevalan ja Kantelettaren ohella Lönnrot julkaisi kansan sananlasku- (1842) ja arvoituskokoelman (1844). Neljäkymmenen vuoden ajan hän työskenteli perusteellisen suomalais-ruotsalaisen sanakirjan parissa, jonka viimeinen vihko ilmestyi myyntiin 1880. Sanakirja käsitti kolmatta-sataa tuhatta hakusanaa ja sisälsi Lönnrotin keräämän ja toimittaman erittäin laajan murresanaston. Vuonna 1930 sanakirjasta otettiin uusi, korjaamaton painos. Aineistonsa laajuuden ja runsauden puolesta se on tähän saakka jäänyt laatuun ainoaksi teokseksi, jolla on ollut arvaamaton merkitys tieteellisessä ja kirjallisuuselämässä; sitä ovat käyttäneet hyväkseen kielitieteilijät, kirjailijat ja kääntäjät.

Lönnrotin historiallinen merkitys on ennen kaikkea se, että hänen monipuolisen toimintansa tuloksena kansankulttuurin runoperinne on suuresti hedelmöittänyt Suomen kirjallisuutta. Lönnrot oli loistavin ja lahjakkain välittäjä kansanrunouden ja kirjallisuuden välillä siihen aikaan, kun tällaista toimintaa kipeimmin kaivattiin. Juuri Kalevalan, Kantelettaren ja hänen muiden julkaisujensa kautta kansanrunouden aarteet pääsivät kirjallisuuden kehityksen vaikutuspiiriin. Lönnrotin toiminnan ansiosta suomalaiseen kulttuuriin yhtyi mahtava kansanperinne jonka elähdyttävä vaikutus on ollut erittäin suotuisa. Kalevala ja Kanteletar, joihin on latautunut kansan luomisvoima, säteilevät sitä yhä meidänkin päivinämme.

Ja kun tarkoitetaan Lönnrotin toiminnan kansanomaisuutta, niin voidaan väittää, että hän teki suomalaisen kulttuurin kehityksen hyväksi enemmän kuin kukaan hänen aikalaisistaan.